ALIMENTAȚIA DEPORTAȚILOR DIN RSS MOLDOVENEASCĂ ÎN CADRUL OPERAȚIUNII „IUG” (1949)

<https://doi.org/10.52673/18570461.21.2-61.08>
CZU:94(478)1949”

Doctor în istorie **Ion Valer XENOFONTOV**
E-mail: ionx2005@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5993-1235>
Universitatea de Stat din Moldova
Biblioteca Științifică (Institut) „Andrei Lupan”
Doctor în istorie **Lidia PRISAC**
E-mail: lidiaprisac@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3406-3670>
Institutul Patrimoniului Cultural

NUTRITION OF DEPORTEES FROM THE MOLDAVIAN SSR IN THE CONTEXT OF “YUG” OPERATION (1949)

Summary. The article inserts sequences referring to the nutrition of the Stalinist regime victims, subjects to deportation Moldavian Soviet Socialist Republic, in the second wave (1949), in special regulatory localities distributed in the special areas of the Soviet Union. Testimonies of people considered by the Stalinist regime to be “enemies of the people”, reflects the nutrition shortage not only in the journey from “home” to “destination”, but also in the process of adapting to the intruder environment, food security being precarious in both cases. In many ways, a large part of the memories of deported persons show similarities to the famine suffered by the population of the Moldavian Soviet Socialist Republic in 1946. In the destination localities, the nutrition of the deportees depended on many factors: climatic (winter temperature reaching -40° C) and living conditions, workplace, health, the presence of the head of the family and members able to work, etc. Families deported with small children, in the absence of the father (the basic maintainer) and only with the presence of the mother, were the most difficult.

Keywords: food, malnutrition, famine, deportations, “Yug” Operation, Stalinist regime, Moldavian SSR, Soviet Union.

Rezumat. În articol sunt înserate secvențe cu referire la alimentația victimelor regimului stalinist supuse deportărilor din RSS Moldovenească în cadrul celui de-al doilea val (1949), în localitățile de reglementare specială ale Uniunii Sovietice. Mărturiile persoanelor considerate de regimul stalinist drept „dușmani ai poporului” oglindesc penuria alimentară nu doar în cadrul parcurgerii drumului „de acasă” spre „destinație”, ci și în procesul de adaptare la mediul intrus, asigurarea cu alimente fiind una precară în ambele cazuri. În multe privințe, o bună parte dintre amintirile celor deportați întrezăresc similitudini cu foametea suportată de populația RSS Moldovenească în 1946. În localitățile de destinație, alimentația deportaților a depins de foarte mulți factori: condițiile climaterice (temperatura iarnă ajungând la -40° C) și de trai, locul de muncă, starea sănătății, prezența capului familiei și a membrilor apti de muncă etc. Familiilor deportate cu copii mici, în lipsa tatălui (întreținătorului de bază) și doar cu prezența mamei, le-a fost cel mai greu.

Cuvinte-cheie: alimentație, subnutriție, foamete, deportări, Operațiunea „Iug”, regim stalinist, RSS Moldovenească, URSS.

Pentru a intimida și tortura elementele ostile sau cele considerate adverse societății sovietice, sistemul totalitar stalinist a recurs la o serie de constrângeri din perspectiva subzistenței. Regimul alimentar, ajuns la paroxism prin înfometare, a constituit o strategie tenebră cu scopul înfrângerii personalității sau, mai bine zis, a depersonalizării acesteia. Alimentația, *dimensiune esențială a mentalității individuale și colective* [1, p. 177], a reflectat realitățile cotidiene ale deportării realizate de autoritățile sovietice în RSS Moldovenească. Prin filiera narațiunilor istorice s-a sesizat gravita-

tea *terorii înfometării (famine-terror)* [2, p. 11]. Lipsa siguranței materiale a generat comportamente alternative ale oamenilor aflați în criză existențială.

Având în vizor politica de înfometare generată de autoritățile sovietice, vom analiza regimul alimentar al persoanelor deportate în cadrul Operațiunii cu nume conspirativ „Iug” (Sud), din 6–7 iulie 1949, cel mai mare val de deportări din Moldova sovietică. Cercetarea se bazează pe mărturiile orale, elaborate prin intermediul interviurilor semistructurate realizate de autori în vara anului 2017 în raioanele Ște-

fan-Vodă și Căușeni. Grupul celor intervievați a fost unul mixt, fiind constituit din nouă femei și patru bărbați. Timpul de înregistrare a interviurilor a durat între o oră și trei. Interviuurile au fost înregistrate la domiciliul martorilor. Potrivit lui Paul Thompson, mediul familiar este unul stimulat în cazul rememorărilor [3, p. 114, Nota 8].

Episodul asigurării cu alimente a deportaților a fost unul relevant, deoarece acesta urma să asigure existența biologică pentru o perioadă nedeterminată și într-un mediu geografic necunoscut, de aceea proviziile alimentare se încadrau în perimetrul securității individuale și a grijii ancestrale „față de ziua de mâine”.

Oficial, deportările au fost considerate drept acțiuni sociopolitice orientate împotriva elementelor sociale înstărite [4, p. 121]. În realitate, mărturiile de teren demonstrează că au fost deportate și familii sărace. Acest fapt este ilustrat inclusiv prin nivelul de asigurare cu hrană: „am avut un bac de untură și un sac de făină de mămligă [membrii familiei, n.a.]... [Cu noi, n.a.] au astupat locul cuiva...” (Ion Buzilă).

Pe fundalul foametei organizate în anii 1946–1947, cei deportați erau marcați de angoasa spațiului intrus care nu putea să le asigure un trai decent, de aceea au mizat pe aprovizionarea cu alimente din propria gospodărie. Graba organizării deportărilor și limitele impuse de sovietici în privința cantității de mâncare a fost una evidentă și cu impact funest în soarta celor deportați: „Ne-au dat voie să luăm cu noi doar 5 kg de fasole...” (Polina Arpent); „Am luat cu noi pâine coaptă, ce am mai avut... și-atât!” (Pavel Boian); „Aveam jumătate de sac de făină de grâu, *oleacă* de brânză” (Pantelimon Cătăraș); „Ce puteam să luăm? Ce era! Slănină, brânză în chip (bacuri de lut)” (Larisa Golubenco [Crăciun]); „Urla tot satul, câinii... da ei încărcau lumea! Ce să mai iei, dar ce poți să iei? Ce le-a dat în cap cuiva că o să vină și o să te ridice! Cine avea o bucată de pâine în casă, da care nu avea nimic. N-au dovedit să mai ia nimic cu ei!” (Ecaterina Sclicun); „Ei au venit la 2 de noapte, pâinea plămădită în covată ședea... N-avea mama pâine în casă, așa a și rămas covata cu pâine plămădită. Scroafă tărcată cu purcei și vacă tărcată...” (Iulia Țaran).

Acest aspect al subnutriției – a celor două foamete – a fost evidențiat și de alte persoane deportate [5].

Până la îmbarcarea deportaților în trenuri a fost sesizat flagelul foamei: „... ne-au dus la gară în Căușeni. Acolo am stat vreo două zile, mulțisor timp, deja *măntuisem* mâncarea... N-aveau ce mânca, copiii plângeau, brânza ceea de vacă s-a înăcrit și-am aruncat-o, aceea de oaie deja, altfel, și pâinea ceea din sac, ...călcâiul de pâine, care și ce a avut... nici atunci nu mai era...

au strâns ei merinde câte au strâns... Și zicea mama că scotea pâinea ceea din sac, o curăța de mușgai și ne-o dădea la copii...” (Iulia Țaran).

Asigurarea cu alimente a fost una precară și în drumul anevoios spre zona deportării. Mai dificilă de suportat decât foamea era însetarea, care era provocată de alimentarea cu pește sărat: „De hrănit, nu ne-au dat nimic, nici apă, când au (...) intrat pe teritoriul Rusiei de-acum venea santinela și ne zicea *tu, tu, tu*. Ne lua care era mai sprinten și ne dădea apă, mâncare câte olecutică, un fel de *boltușkă*”¹ (Pavel Boian); „Am mers 21 de zile. În timpul acesta, de două ori au deschis ușa și n-am ieșit, dar ieșea câte unul și ne dădeau jumătate de kg de pâine și o *siliodkă*², ori ceva – în Penza și-n Sâzrani, țin minte orașele... ne-au dat mâncare de două ori în 21 de zile, restul – mănâncă, ori mori... Apă nu ne dădeau. Doar ce aveam noi, dar ce puteai să iei noaptea de frigă, apă ori mâncare...?” (Nina Colița); „Muream de sete” (Pantelimon Cătăraș); „Ne dădeau mâncare, *siliodkă*, da apă nu aveam...”; „Era așa o căldură, imposibil de rezistat, fiecare mânca ce avea în legăturică, o bucată de pâine sau ce mai era acolo...” (Haretina Iuraș); „Aduceau *cașă*³ și ne dădeau un *stakan*⁴ de crupe pe sutcă de suflet și apă” (Ecaterina Sclicun).

Nivelul de asigurare alimentară a persoanelor deportate de autoritățile sovietice era reglementat de o serie de acte normative [6, p. 301]. De asemenea, documentele de arhivă relevă condițiile precare de depozitare a alimentelor, încălcarea regimului de asigurare cu pâine etc. [6, p. 442–443].

Ulterior, inclusiv la locul de destinație a celor deportați, asigurarea cu alimente era una precară. În acest sens s-a apelat chiar la compararea cu foametea din Moldova sovietică, flagel socio-politic încă proaspăt în memoria deportaților: „Câtă foame am tras, câtă vrei, mai ceva ca în 1946, aici, uneori cu săptămânile nu mâncam, și-apoi câte un cartof, îl mai fierbeam, că de foc era cu ce face focul, și dintr-un cartof te umflai... Foamete a fost primii ani. După aceasta a fost mai ușor, după moartea lui Stalin...” (Pavel Boian); „Erau greutăți, rușii care trăiau acolo aveau câte o vacă, măcar aveau lapte, da noi n-aveam nimic, ne da câte vreo 5 kg de *othoduri*⁵ de acestea, grâu, pe săptămână... măcinam la rășniță, cu apă așa mâncam... Doamne ferește, foamete, nevoie, ce am tras... Muream de foame, n-aveam niciun hal...” (Nina Colița).

Nivelul de asigurare cu alimente era în funcție de persoanele angajate în muncă. Cel mai dificil le-a fost

¹ Aici, lături.

² Scumbie (rus.).

³ Terci (rus.).

⁴ Pahar (rus.).

⁵ Resturi (rus.).

să se asigure cu alimente femeilor cu mai mulți copii, care nu aveau ca întreținători bărbați: „Mi-amintesc că odată la lecție am amestecat, am pierdut cunoștința, probabil de foame și m-au scos afară. Erau familii în care membrii erau maturi, ei s-au descurcat altfel, dar cei cu copii mici foarte greu...” (Haretina Iuraș).

Din cauza situației socioeconomice dezastruoase, se apela la mijloace alternative de supraviețuire. Penuria s-a manifestat plener în viața cotidiană: „Ne-au băgat acolo într-o baracă până și-a găsit mama de lucru... Era sărăcie de Doamne ferește, cât mai lua niște grâu prin buzunare și făcea niște turte acolo să ne hrănească... Îmi aduc aminte că mă făcusem mai măricel, de vreo 4 ani, și mă duceam și strângeam fiare și duceam la un moșneag și îmi dădea bomboane, *căpătăie* de acelea...” (Ion Buzilă).

Condițiile climaterice din zona deportării au influențat diversitatea alimentației. La fel, se ținea cont și de noile posibilități logistice în vederea pregătirii hranei. Se aplicau diverse improvizații: „Stăteam în baraca ceea, și era cald, toți au început a face mâncare din dosul *baracului*, pe niște pietre, alții chiar au clădit niște plite și făceam acolo mâncare. Îmi aduc aminte că am făcut niște peștișor într-o tigiaie, acolo erau multe lacuri prin preajmă, prindeau așa niște peștișor și ne aduceau în schimb la ceva și am făcut niște peștișor și am luat tigiaia și m-am pornit în baracă, cum eram mică și slabă am scăpat *tavaua* și ea s-a cotilit până în fundul *baracului* pe coridor... Vara făceam mâncare mai mult cu buruieni, ciorbe... Tot atunci, sovhozul avea plantații de cartofi, avea curechi, morcov, cartofi și un fel de *briucvă*, așa îi spuneau ei. Sovhozul scotea cartofii și după ce le-au scos, moldovenii noștri umblau și strângeau din urmă ce rămânea. Noi toți ne duceam și acei mai mici și scurmam așa și

strângeam cartofi, strângeam în tobultocile, în genți și aduceam seara acasă ca să avem ce mânca. Mâncam cartofi mai mult, pâine nu prea era, nu ajungea și era foarte proastă. Cerealele acolo nu reușeau să se coacă și le strângeau când erau verzi, era un elevator mare, și grăunțele le uscau aproape verzi, din grăunțele acestea făceau pâine, și dintr-însa când o desfăceai, miezul era ca glodul, cleios... dar nici asta nu ajungea. Nu știu cui i-a dat în cap și a început să cumpere grăsime de pește de la farmacie, și cu ea prăjeam peștele, da noi eram bucuroși măcar așa să punem... Cartofii îi pregăteam mai mult fierți, cu coajă, și îmi amintesc că am adunat noi mulțișori cartofi și unde să îi punem, i-am pus sub patul care dormeam, când a venit iarna toți au înghețat, cu toate aceste, iarna ceea așa îi fierbeam, erau moi, dulcii, așa mâncam...” (Haretina Iuraș) (foto 1).

Evident, au existat și situații mai bune, în care cei ajunși în locul deportării și-au asigurat alimentația grație locului de muncă: „Acolo nu prea am dus foame... părinții aveau grijă, și-au găsit și de lucru, eu făceam mâncare la brigada de tractoare” (Maria Borisova).

Treptat, cei deportați și-au creat condiții elementare pentru existență, fapt reflectat în rația alimentară (foto 2). Totodată, aplicarea unor „strategii de supraviețuire” nu au garantat un mod de trai mai bun, asigurând doar experiență. S-au intensificat diversitatea de tactici, manevre și practici pentru a „trișa” lipsurile de ordin material: „Părinții aveau (...) o bucătică de pământ pe malul râului și puneau să crească câte ceva, dar nu prea reușea să se coacă... primăvara venea târziu, vara trecea repede... Țineau păsări (...) Pe urmă în Alga țineau porci și iepuri. Am început să facem și acolo casă și tata a săpat o groapă mare înaintea casei, în ogradă, adâncă și acolo țineam iepuri. Lutul acela îl țineau pentru chirpici, iar în groapă iepuri, ei făceau

Foto 1. Baraca familiei Roșca, originară din s. Carahasani, rn. Olănești (actualmente, rn. Ștefan-Vodă), deportată în reg. Kurgan, rn. Safakulievsk, sovhozul Elansk.
Foto: arhiva familiei Iuraș.

Foto 2. Familia Caterev, deportată în anul 1941, în reg. Aktiubinsk, rn. Djeronski, colhozul „Șevcenko”, Kazahstan, URSS, într-o imagine datată cu 11 octombrie 1949.
Foto: arhiva familiei Cătărașu.

acolo vizuini (...), mama și tata le dădeau iarbă... în ultimii ani am ținut și câte un purcel..., când purcelul era mic, bunica îl scălda vara, era cald și lui îi plăcea...” (Ion Petricenco); „Erau mai multe arii de pământ, au plantat cartofi... Au săpat o groapă și au pus acolo cartofi. Apoi tata a cumpărat o juncă... Când am plecat de acolo, nu aveam cui să lăsăm cartofi” (Eugenia Răilean); „Erau iazuri mari și prindea lumea pește și cu asta se țineau mai mult. Acolo nu se mai făcea nimic, numai păduri și frig... ne dădeau produse... prindeau pește într-un liman mare” (Ecaterina Sclicun); „Țineai vacă, porci, oi... Noi aveam găște multe, tata lucra la fermă... apoi le învățase de se duceau una câte una la el, acolo, și le înșira câte un sac de ovăș, ele ciuguleau tot și du-te acasă... Aveau un gânsac care le plimba de colo-ncoace... Păsări tăia, ținea câte 100 de găște, le sacrifica și le pune în pod, așa într-un *iașcik*⁶ mare de scândură, și un rând de găscă, unul de omăt, ca la congelator. Dacă îngheța din toamnă, până în mai nu se mai dezgheța. Te duceai și luai câte una...” (Iulia Țaran).

Uneori, resursele alimentare erau completate saporific prin experiența de viață acumulată în spațiul nativ: „Rușii nu știau de roșii, da după ce s-au dus ai noștri, toți făceau *parnice* și puneau legume – roșii, castraveți, varză, și-apoi o mutau în *grunt*... De cu toamnă tăiau animalele, și porc, și vite, oi, găște. Puneau așa în picioare *tușa*⁷ și te duceai cu *pilka*⁸ și tăiai cât îți trebuia... Slănina tot, sărată o țineam în casă, care nu, la înghețat. La noi în pod era, știu. Foame n-am dus. Poate c-au dus care nu se dădeau să țină vite, dar noi nu. Țin minte c-a făcut mama odată plăcintă cu bostan și au venit niște *ciobârcieni*⁹, Șchiopu, familia lor, și le dă o bucată de plăcintă: –Ia uite bostan, da de unde aveți? Da mama: –Da voi n-aveți, că și voi ați pus! Că pământ puteai să-ți ocupi, dacă nu-ți era lene a-l lucra? –Ei d-apoi am avut, dar a înghețat. –D-apoi unde l-ați pus? –D-apoi sub pat. –D-apoi la voi sub pat a înghețat? –Ei d-apoi ne învelim cu mantaua lui tata, da bostanul sub pat a înghețat.

Mâncam dulceturi din căpșună de asta, *zemleanika*, sălbatică, din pădure-o strângeam cu căldările, și-apoi erau mure, tot strângeam și le făceam cu zahăr... o fierbeam și-o făceam dulceată. Era sfeclă de asta de zahăr, mai *kiorkăia*¹⁰ mama. Ei, bomboane mai cumpăram la sărbători. O perioadă cred că nu era zahăr, știu că făceam ceai și n-aveam cești fiecare, apoi ne pune mama într-o strachină, și pune bomboanele celea acolo, *căpătăieșe*, da noi repede cu lingura căutam

bomboanele... Mama foarte devreme semăna roșii, castraveți. Numai se ducea omătul, da ei deja puneau în *parnik*¹¹. Îl puneau în lăzi pe ferestre și pe urmă scoțeam *parnik* din bălegar, așa făcut cu *steclă*¹² acoperit și se mai ridicau acolo și-apoi îi pune în *grunt*, afară...” (Iulia Țaran).

A fost sesizat contrastul izbitor nu doar din spațiul geografic propriu-zis, ci și din cel al frontierelor de apetență. Această dimensiune a memoriei gustative era asociată cu aspectele melancolice față de spațiul nativ: „În Siberia era coacăză, merele erau foarte mici. În Celeabinsk fructele erau foarte scumpe. Mama spunea: *vom veni acasă și vom mânca pe săturate*” (Nina Macovei [Meșteșug]); „Într-un an, în 1956 ori 1957, vara, tata cu mama au fost în concediu aici, la Olănești, și au intrat pe la neamuri, rudele părinților, și au intrat și pe la *gheaghea* Ion Caraman pentru că părinții erau de o seamă, doar că părinții noștri au avut copii, da ei n-au avut... și-acum țin minte, nu țin minte cât au stat, da bunica Daria a rămas cu noi acolo... și când au venit – în afară de cadouri ce au mai adus ei, au adus, și acum țin minte, un harbuz mare, mare. Nu pot să vă spun cât de mare, foarte mare, pentru că tata de abia îl ducea. Da cum l-a adus el prin tren?! ...apoi câteva zile am mâncat din harbuzul acela, tare mare era harbuzul... și acolo tot erau pe urmă harbuji, unde ne-am mutat pe urmă, da acela era din Moldova...” (Ion Petricenco).

Potrivit cercetătorilor, sub aspect psihologic „intervenția memoriei afective în privința alimentației este parcă mai puternică decât în oricare alt domeniu al vieții, contribuind la conservarea în timp a unor trășături specifice cu forțe particularizatoare” [7, p. 15].

O problemă dificilă era asigurarea cu produse alimentare de primă necesitate, pâine. Comercializarea pâinii a fost raționalizată: „Sedeam, de la ora două de noaptea, ocupam rând la pâine, desigur era greu” (Nina Macovei [Meșteșug]); „Era dificil din partea mâncării. Uneori ne trezeam și la ora două de noapte, ca să prindem rândul la pâine” (Eugenia Răilean); „Pâine nici nu ajungea la toți... așa neagră cum era, *buhanci*...” (Ecaterina Sclicun).

Perspectiva de asigurare cu pâine a fost extinsă de la cea a existenței fizice (biologice) la cea a conotațiilor simbolice, extrasă din mentalul colectiv, care reflectă dificultățile itinerarului vieții într-un mediu străin [8].

Condițiile climaterice au influențat direct rația... și forma produselor alimentare lichide: „La noi în *otdelenia*¹³ noastră doar până la patru clase se învăța în școală, da ca să te duci să înveți până la a VII-a și respectiv a X-a, unii nu se mai duceau să învețe, da tata voia ca

⁶ Ladă (rus.).

⁷ Carcasa de carne (rus.).

⁸ Ferestru (rus.).

⁹ Locuitorii satului Cioburciu, azi rn. Ștefan-Vodă.

¹⁰ Răzuia (rus.).

¹¹ Seră (rus.).

¹² Sticlă (rus.).

¹³ Secție (rus.).

prima fată să învețe și Mila învăța bine! Și *ghea*¹⁴ Fedot, bunelul lui Bacalov¹⁵, era la *țentralnoe otdelenie*¹⁶, prima *otdelenie*, acolo era școală, cred că de 10 clase. Sora Mila acolo a făcut șapte clase, după asta am venit încoace. Și-apoi se ducea..., luna venea tractorul, tot așa pe sanie, și-i lua, că mai erau copii, nu numai Mila, și-ai noștri, și-ai rușilor, și-apoi îi încărca pe tractor și-i ducea la *otdelenia* ceea. Nu era tare departe, vreo 20 km. Și-apoi când venea sâmbăta, făcea alde *ghea* Fedot, că ei n-aveau vacă, n-aveau nimic, și mama puneă și îngheța lapte prin străchinele, îl puneă un pic afară, și îl lua și-l încălzea, și-l lua și-i umplea straista cu lapte și se ducea la școală. Îi era pentru toată săptămâna, și scotea câte-o *străchinică* de aceea...” (Iulia Țaran).

Se ținea cont de tradițiile din spațiul nativ, fapt reflectat și în pregătirea unor mese festive, în mod special ale celor extrase din spațiul sensibilității religioase: „Mama cocea o pască, tot mai bunișoară, că era greu, știam când o să cadă Paștele, pentru că corespundau” (Iulia Țaran).

În viața cotidiană a deportaților au existat și situații ilariante din perimetrul subzistenței: „Ce-a făcut, ce-a dres *ghea* Iacob acela, tot șezând așa la masă, pe semne că s-a mișcat cumva..., intrarea în beciul nostru avea un capac de scândură făcută..., era o scăriță pusă, nu era așa de adâncă, ca să nu te duci nicăieri, dar în al doilea rând, îngheța peste tot, puneau cartofii, să nu înghețe. Și când a dat să se ducă s-a aninat și de puținica ceea și când i-a venit laptele acru în cap, mama zicea: *Crăpam de ciudă că mi-a vărsat laptele, dar de aici când l-am văzut pe badea Iacob tot în lapte acru, ceilalți se prăpădeau toți de râs, am râs și eu cu dânșii... a vărsat două căldări de lapte acru...*” (Iulia Țaran).

Sigur, situații amuzante, venite din zona copilăriei, n-au lipsit nici în cazul deportaților. Acestea luau dimensiunea ludicului: „Țin minte, aveam vreo 6 ani când a venit cineva la noi și a zis că uite acolo Pavlic s-a răsturnat cu sania plină de bomboane, toți copiii strâng bomboane da a ta cred că nu știe! Da mama: *Dacă n-ai venit tu mai înainte să îi spui!* Da eu, tiptil, pâslele mamei sau a lui tata și fuga la bomboane, să le caut și eu! Noroc că a dat un tătar peste mine și m-a pus în jocul lui și m-a adus acasă: *Dusea, eto tvoia!?*”¹⁷ (Iulia Țaran).

Asigurarea cu apă a fost acomodată la noile condiții: „Beam apă din mlaștinile din împrejurimi și nu aveam nimic, nu ne lua nicio boală” (Eugenia Răilean); „Apa o luam dintr-o fântână arteziană” (Ecatrina Sclicun).

S-a sesizat consumul moderat de alcool în rândurile celor deportați: „Se întâlneau două-trei-patru familii și aveau, nu țin minte să fi avut mai mult, o *politră*¹⁸ de rachiu, altceva nu era mai mult și cu *politra* ceea oamenii aceștia stăteau toată seara, așa trei-patru bărbați și soțiile și era acceptabil” (Ion Petricenco); „Rușii nu erau răi, poate o fi fost, dar la noi în casă nu țin minte așa cazuri urâte cu ei! Noi trăiam cam în centru, era un rând de case, unde era magazinul, școala, *buhalteria*¹⁹, și-apoi veneau de luau vreo sticlă de rachiu și nu mergeau nicăieri, dar spuneau: *Posli do Opri*²⁰. Mârza... aici tot erau moldoveni, dar la noi se trăgeau... Majoritatea veneau, mă rog, le era frică să bea acolo... erau vreo doi-trei bărbați și-i spuneau lui tata: *pusti nas, Oprea!*²¹ să bea câte 100 g. Altădată, mama le mai dădea câte o bucătică de pâine, când vedea că bea rachiu ăla gol!” (Iulia Țaran).

Pentru deportați hrana a marcat o sursă de subzistență, instituind însă și momente de dificultăți majore (foame, calitatea inferioară a produselor etc.), iar altele a fixat și momente alegorice, în mod special sursele alimentare de la baștină. În altă ordine de idei, putem spune că, din perimetrul vieții cotidiene a celor deportați, regimul alimentar a conturat și o spațialitate abordată dihotomic: una nativă și alta intrusă. Interviuurile analizate au prezentat, *in grosso modo*, o formă a *fobiei existențialiste*.

LISTA MARTORILOR

Polina ARPENTI, deportată din s. Carahasani, azi rn. Ștefan-Vodă, în anul 1949 în or. Alga (fost Kara-Hobda), reg. Aktiubinsk, RSS Kazahă.

Pavel BOIAN, deportat în 1949 din s. Carahasani, azi rn. Ștefan-Vodă, în reg. Kurgan, sovhozul Elansk.

Maria BORISOVA, deportată în 1949 din s. Purcari, azi rn. Ștefan-Vodă, în reg. Stavropol, Essentuki.

Ion BUZILĂ, deportat în 1949 din Olănești, azi rn. Ștefan-Vodă, în reg. Celeabinsk, rn. Kurgansk.

Pantelimon CĂTĂRĂU, deportat în 1949 din Olănești, azi rn. Ștefan-Vodă, în reg. Kurgan, rn. Safakulevo, sovhozul Elansk.

Nina COLIȚA, deportată din Olănești, azi rn. Ștefan-Vodă, în 1949 în reg. Kurgan, rn. Safakulevo. s. Orehovo.

Larisa GOLUBENCO (CRĂCIUN), deportată în 1949 din or. Bender în reg. Tiumen, rn. Nijnetaghiisk, s. Letnee.

Haretina IURAȘ, deportată în 1949 din s. Carahasani, azi rn. Ștefan-Vodă, în reg. Kurgan, rn. Safakulevo, sovhozul Elansk.

¹⁴ Nenea (rus.).

¹⁵ Sergiu Bacalov, doctor în istorie, Institutul de Istorie.

¹⁶ Secția centrală (rus.).

¹⁷ *Dusea, este a ta?* (rus.).

¹⁸ Jumătate de litru (rus.).

¹⁹ Contabilitatea (rus.).

²⁰ *Hai la Oprea* (rus.).

²¹ *Primește-ne, Oprea!* (rus.).

Nina MACOVEI (MEȘTEȘUG), deportată în 1949 din s. Antonești, azi rn. Ștefan-Vodă, în reg. Kurgan, rn. Safakulevo.

Ion PETRICENCO, deportat în 1949 din s. Olănești, azi rn. Ștefan-Vodă, în reg. Kurgan, rn. Safakulevo.

Eugenia RĂILEAN, deportată în 1949 din s. Olănești, azi rn. Ștefan-Vodă, în reg. Kurgan, rn. Safakulevo.

Ecaterina SCLICUN, deportată în 1949 din s. Opaci, azi rn. Căușeni, în reg. Kurgan, rn. Șumiha.

Iulia ȚARAN, deportată în 1949 din s. Antonești, azi rn. Ștefan-Vodă, în reg. Kurgan, rn. Safakulevo.

NOTĂ: Interviuurile au fost realizate de Ion Valer XENOFONTOV și Lidia PRISAC în perioada 31 iulie–11 august 2017. Integral, interviurile cu martorii respectivi au fost publicate în anul 2019 [9].

BIBLIOGRAFIE

1. Ariès Ph. Istoria mentalităților. Vezi Toader Nicoară, Introducere în istoria mentalităților colective: antologie. Cluj-Napoca: Presa universitară Clujeană, 1998. 400 p.
2. Turea L. Cartea foametei. București: Curtea Veche Publishing, 2008. 474 p.
3. Thompson P. The Voice of the Past. Oral History. Oxford, 1988. 384 p.
4. Olaru-Cemîrtan V. Deportările din Basarabia, 1940–1941, 1944–1956. Chișinău: Lexicon Prim, 2017. 540 p.
5. Ilașciuc V. Eu două foamete am trecut – una aici și alta în Siberia: [interviu și amintirile V. Ilașciuc, deportată din satul Aluniș, raionul Râșcani în regiunea Kurgan, Rusia la 7 iul. 1949] /text și notă introductivă de Lidia Pădureac. În: Românii în Gulag: memorii, mărturii, documente. Vol. 1. Chișinău, 2014, pp. 125-149.
6. Istoria stalinskogo Gulaga. Koneț 1920-h – pervaia polovina 1950-h godov = The history of Stalin's Gulag. Late 1920s – Early 1950s: sobr. dok. v 7 t. / T. 3. Ekonomika Gulaga = Economics of the Gulag / [otv. red. i sost. O.V. Hlevniuk], Moskva, ROSSPEN, 2004.
7. Văduva O. Pași spre sacru. Din etnologia alimentației românești. București: Editura Enciclopedică, 1996. 244 p.
8. Plăcintă F. E tare amară pâinea de acolo... [interviu și amintirile lui F. Plăcintă și cu Iulia Oprea, ambii deportați din satul Drochia, raionul Drochia, în regiunea Tiumeni, Rusia la 6 iul. 1949] /text și notă introductivă de Igor Cerețu. În: Românii în Gulag: memorii, mărturii, documente. Vol. 1. Chișinău, 2014, pp. 193-218.
9. Arhivele Memoriei. Recuperarea și valorificarea istorică a memoriei victimelor regimului totalitar-comunist din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească: Memorii. Documente. Studii de caz: Vol. 3, T. 3: Cercetări realizate în localitățile din sudul Republicii Moldova /Ed.: C. Manolache; dir. progr., consultant, red. șt.: A. Petrencu; coord.: I. V. Xenofontov; resp. de ed.: Lidia Prisac. Chișinău: Bibl. Șt. (Inst.) „Andrei Lupan”, 2019, pp. 24-242.

Ecaterina Ajder. *Baladă cu Îngeri I*, 2016,
pictură (diptic), ulei pe pânză, tehnică mixtă,
850 × 850 mm x2.